

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра англійської філології і перекладу

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Теорія перекладу»

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 035 «Філологія»

Спеціалізація: 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Освітньо-професійна програма: «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Укладач:
канд. філол.н., доц. Єнчева Г.Г.

Конспект лекцій розглянутий та схвалений
на засіданні кафедри англійської філології і
перекладу

Протокол № _____ від «___» _____ 2021 р.
Завідувач кафедри _____ Сидоренко С.І.

Теорія перекладу як навчальна дисципліна

План

1. Поняття теорії перекладу.

Переклад як об'єкт теорії. Предмет і завдання лінгвістичної теорії перекладу.

2. Види теорій перекладу.

3. Завдання лінгвістичної теорії перекладу.

Теорія перекладу – логічно обґрунтована модель двомовної комунікації; теоретична частина лінгвістики перекладу (розділу мовознавства, що вивчає переклад як лінгвістичне явище).

Етапи розвитку теорії перекладу:

- Першими теоретиками перекладу були самі перекладачі, які намагалися узагальнити свій власний досвід, а інколи й досвід своїх колег. Ще в античному світі досить широко обговорювалось питання співвідношення переклад – оригінал. У ранніх перекладах творів, які вважалися священними та показовими, превалював намір буквального копіювання оригіналу, що деколи спричиняло недостовірність перекладу. Тому пізніше деякі перекладачі намагалися теоретично обґрунтувати право перекладача на більшу свободу;

- у кінці XIX ст. перекладачі розпочали формулювати щось на зразок «нормативної теорії перекладу», обґрунтовуючи низку вимог, яким мав би відповідати «гарний переклад» або «гарний перекладач»;

- основи наукової теорії перекладу почали розроблятися лише в середині XX століття, коли перекладацька проблематика привернула увагу мовознавців. Ставлення мовознавців до перекладу чітко сформулював В. Гумбольд. Ці погляди дещо пізніше були названі «теорією неперекладності». Теорія неперекладності полягає в тому, що кожен переклад вважається спробою вирішити заздалегідь не виконуване завдання. «Ибо каждый переводчик неизбежно должен разбиться об один из двух подводных камней, слишком точно придерживаясь либо своего подлинника за счет вкуса и языка собственного народа, либо своеобразия собственного народа за счет своего подлинника». Ця теорія була значною перепоною на шляху лінгвістичного аналізу перекладу;

- у 50-х роках XX століття мовознавцям довелося докорінно змінити своє ставлення до перекладацької діяльності та розпочати її системне вивчення.

Наразі лінгвістична теорія перекладу затвердилася як самостійна наукова дисципліна. Проте до цих пір залишається невирішеною низка принципів питань, які визначають статус теорії перекладу. Одним з таких питань є питання про предмет і об'єкт теорії перекладу. У літературі висловлювалися різні, часто протилежні точки зору з приводу того, що слід вважати предметом і об'єктом теорії перекладу. Так, І.І. Ревзін і В.Ю. Розенцвейг стверджують, що об'єктом перекладу є сам процес перекладу, при якому здійснюється перехід від однієї системи знаків до іншої і який може бути описаний в семіотичних термінах. Ці автори чітко розмежовують процес перекладу і результат перекладу. Вони виходять з того, що традиційно наука про переклад будувалася як наука нормативна, головними цілями якої були встановлення результату перекладу і виробітку критеріїв оцінки якості перекладу.

Нормативна теорія перекладу будувалася емпірично, на основі порівняльного аналізу оригіналів і перекладів. Теоретичні положення при цьому запозичувалися з лексикології, граматики, стилістики і літературознавства. За такого підходу, на думку І. І. Ревзіна і В. Ю. Розенцвейга, теоретичне осмислення процесу перекладу не може бути досягнуте. Наука, прагнучи описати переклад як процес, повинна бути не нормативною, а теоретичною. Тобто вона повинна описувати не те, що повинне бути, а те, що закладене в самій природі явища.

З такою точкою зору не погоджується О. Д. Швейцер, який вважає, що таке різке зіставлення теоретичного і нормативного підходів навряд чи виправдане. Виключення з розгляду результатів процесу перекладу неправомірно звужує предмет теорії перекладу і навряд чи сприяє виявленню його суті. На думку О. Д. Швейцера, переклад є цілеспрямованою діяльністю, що відповідає певним вимогам та нормам, і орієнтовану на досягнення певного результату. Ці норми відображають ціннісну орієнтацію перекладача, без урахування якої не можна задовільно пояснити логіку перекладацьких рішень. Отже О. Д. Швейцер включає до предмету теорії перекладу як сам процес перекладу, так і результат перекладацького процесу.

Лінгвістична теорія перекладу має справу як з текстами мовою оригіналу (МО) і мовою перекладу (МП), так і з самим процесом перетворення тексту оригіналу в текст перекладу. Але й такий підхід не зовсім досконалий. Перекладацька діяльність за визначенням має посередницький характер, завдяки перекладу забезпечується можливість міжмовної комунікації. А це означає, що для створення повноцінного перекладу перекладач повинен брати до уваги особливості автора початкового повідомлення і одержувачів цього повідомлення, їх знання, досвід, а також особливості сприйняття людей, яким призначається переклад, та інші аспекти міжмовної комунікації, що впливають на хід і результат перекладацького процесу. Це означає, що предмет теорії перекладу має комплексний характер і не обмежується лише процесом перекладу і його результатом. Лінгвістична теорія перекладу розглядає переклад у широких межах міжмовної комунікації і вивчає всі її аспекти та визначальні чинники, як власне мовні, так і зовнішні у відношенні до мови, але ті, які прямо чи побіжно впливають на вибір мовних одиниць у процесі перекладу.

За такого підходу бачимо, що між дослідниками перекладу немає єдності відносно використаної термінології. Перш за все, звертає на себе увагу відсутність чіткого розмежування між поняттями предмет наукового дослідження і об'єкт наукового дослідження.

Під **об'єктом** лінгвістичної теорії перекладу ми розумітимемо посередницьку перекладацьку діяльність у межах міжмовної комунікації, представлену як безпосередньо (процес), так і опосередковано, тобто відображену в результатах перекладацького процесу. **Предметом** теорії перекладу є вивчення закономірностей перекладацького процесу, чинників, які впливають на перебіг процесу перекладу та визначають результат перекладу.

2. Види теорій перекладу

Перекладознавство як наукова дисципліна більш широка за теорію перекладу і включає декілька наукових дисциплін, або розділів. До складу перекладознавства входять теорія перекладу, історія перекладацької діяльності, критика перекладу, перекладацька лексикографія, дидактика перекладу (методика навчання перекладу). Як бачимо, лінгвістична теорія перекладу є лише одним з розділів перекладознавства, але при цьому і вона має комплексний характер і включає такі розділи:

Загальна теорія перекладу – розділ лінгвістичної теорії перекладу, що вивчає найбільш загальні лінгвістичні закономірності перекладу, незалежно від конкретної пари мов, які беруть участь у процесі перекладу, способу здійснення цього процесу та індивідуальних особливостей конкретного акту перекладу. Положення загальної теорії охоплюють будь-які види перекладу будь-яких оригіналів з будь-якої мови іншою. Загальна теорія перекладу дає теоретичне обґрунтування та визначає основні поняття часткових та спеціальних теорій перекладу. Часткові та спеціальні теорії перекладу конкретизують положення загальної теорії перекладу відносно окремих типів та видів перекладу. *Спеціальна теорія перекладу* – розділ лінгвістичної теорії перекладу, що вивчає особливості процесу перекладу текстів різного типу і вплив на цей процес мовленнєвих форм і умов його здійснення. Можна виділити декілька спеціальних теорій перекладу: теорія художнього перекладу, теорія науково-технічного перекладу, теорія усного перекладу, теорія машинного перекладу тощо. *Часткова теорія перекладу* – розділ лінгвістичної теорії перекладу, що вивчає лінгвістичні аспекти перекладу з однієї даної мови іншою. Часткових теорій перекладу може бути велика кількість: теорія перекладу з англійської мови українською, теорія перекладу з німецької мови російською, теорія перекладу з французької мови німецькою тощо.

3. Завдання лінгвістичної теорії перекладу

Мета теоретичного курсу – розглянути різні аспекти перекладознавства та спільні закономірності перекладу, а також теоретичні основи перекладу як процесу так і результату. В.Н.Комісаров формулює такі завдання лінгвістичної теорії перекладу: розкрити і описати загальнолінгвістичні основи перекладу, тобто вказати, які особливості мовних систем і закономірності функціонування мов лежать в основі перекладацького процесу, роблять цей процес можливим та визначають його характер і межі; визначити переклад як об'єкт лінгвістичного дослідження, вказати на його відмінність від інших видів мовного посередництва; розробити основи класифікації видів перекладацької діяльності; розкрити суть перекладацької еквівалентності як основи комунікативної рівноцінності текстів оригінала і перекладу; розробити загальні принципи і особливості побудови часткових і спеціальних теорій перекладу для різних комбінацій мов; розробити загальні принципи наукового описання процесу перекладу як дій перекладача під час перетворення тексту оригіналу в текст перекладу; розкрити вплив на процес перекладу прагматичних і соціолінгвістичних чинників; визначити поняття «Норма перекладу» і розробити критерії оцінки якості перекладу.

КАТЕГОРІЇ ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ: ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ТА АДЕКВАТНІСТЬ

ПЛАН

1. Визначення понять еквівалентність/адекватність.
2. Основні концепції перекладацької еквівалентності.
3. Комунікативні рівні еквівалентності.

1. Визначення понять еквівалентність/адекватність.

Першими вжили термін *еквівалентний переклад* і похідний від нього іменник *еквівалентність* ще в 50-ті роки французькі лінгвісти Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне. їм належить і визначення *еквівалента в перекладі*, під яким вони вважали не що інше, як близький відповідник. Причому будь-якого рівня відповідник мовній одиниці оригіналу – від слова до словосполучення, речення або тексту/твору. У колишньому радянському мовознавстві термін *еквівалентний переклад*, а отже й *еквівалентність*, з'являється вперше у працях провідних московських теоретиків і практиків перекладу Комісарова В., а через рік і в праці Рецкера Я. Проте у визначення *еквівалентів та еквівалентності* обидва перекладознавці вкладали значення адекватний відповідник (Рецкер). Причому Комісаров В. прослідкував цю відповідність на одиницях різних рівнів мовної стратифікації. Комісаров трактує *мовні одиниці* як перекладацькі «знаки» відповідних мовних рівнів і на рівні мовної ситуації, коли значення передаються не лише мовними знаками. Так, починаючи з 70 -х років, у вітчизняному перекладознавстві поряд із терміном *адекватний переклад* широко починає вживатися фактично в тому самому значенні *повний, точний, рівноцінний переклад*, але найчастіше – термін *еквівалентний переклад*.

У **В. Н. Комісарова** *адекватність* розуміється скорше як еквівалентність значення і функції мовної одиниці на рівні її контекстуального оточення у мові оригіналу, з одного боку, та на рівні контексту з іншого боку. Тобто, слово, словосполучення або й речення в контексті, де воно вступає у семантичний, синтаксичний і парадигматичний обіг, може мати, крім словникового значення, і зовсім не передбачене в словнику контекстуальне значення, не властиве йому на рівні мови оригіналу. Наприклад, українське слово *місяць* може стати у поетичній мові *місяченьком*, але на рівні мови воно ніколи не стане іменником жіночого роду. Проте в поетичному перекладі Лорчиного «Циганського романсьєро» *місяць* Микола Лукаш роить також «царівною-місяцівною».

Терміном «*адекватний переклад*» користувався видатний перекладознавець Московської школи Бархударов, який ще 1969 року запропонував свій обґрунтований підхід до визначення способів перекладу мовних одиниць різних рівнів стратифікації. Цей підхід можна охарактеризувати як *рівневий*, за якого кожна одиниця мови оригіналу перекладається мовною одиницею того самого рівня стратифікації мови перекладу.

Отож, Бархударов зробив спробу виокремити такі рівні:

1) відтворення мовних одиниць на рівні фонем {Liverpool Ліверпуль, Churchill Черчилль), speaker (у парламенті) спікер; 2) відтворення мовних одиниць на рівні морфем. Наприклад: one-sided-ness - одно-сторонність; 3) відтворення значень мовних одиниць на рівні слів: He came home Він прийшов додому; 4) відтворення значень мовних одиниць на рівні словосполучень: The terrestrial globe is a member of the solar system Земна куля входить до сонячної системи; 5) відтворення значень мовних одиниць на рівні речень: Every dark cloud has a silver lining нема лиха без добра/буде і на тій вулиці свято; 6) Переклад мовних одиниць на рівні тексту (наводяться шість рядків 74-го Шекспірового сонета і його переклад Маршаком С.).

У 70-х роках перевагу було надано, запропонованому Комісаровим і Рецкером термінові *еквівалентний переклад*. **Рецкер Я.** досить точно визначив *перекладацький еквівалент* як «постійний рівнозначний відповідник», що, як правило, «незалежний від контексту». Звідси «еквіваленти мають постійні відповідники у мові перекладу». І це справді так, бо *еквівалент*, або *повний відповідник*, як щось рівносильне, рівнозначне й відповідне чомусь, не може не мати іншого, крім постійного відповідника. Тому відповідник власне і є *еквівалентом*. У 80-х роках ХХ ст. термін *еквівалентний переклад* так остаточно й не витіснив традиційно вживаного в радянському літературознавстві визначення терміна *адекватний переклад*. Звідси стає також зрозумілим, чому Федоров А. паралельно з поняттям *повнозначний переклад* вживає і традиційний термін *адекватний переклад*, причому обидва ці терміни і поняття визначаються як однозначні й стосуються вони виключно тексту чи його сегментів.

Переклад є еквівалентним змістовим відповідником, чи, як вважає **Швейцер О.Д.**, «функціональним інваріантом», причому на семантичному й прагматичному рівнях. Тимчасом компонентний склад такого, наприклад, речення, як *You don't say so* та його семантичний і прагматичний відповідник *Не може бути (Невже?)*, зовсім не збігається у мові-джерелі та мові перекладу. Іншими словами, цей український варіант англійського двоскладового речення є односкладовим реченням, компоненти (члени речення) якого в обох мовах не збігаються. Тобто, на синтаксичному (і компонентному) рівнях ці й подібні синтаксичні одиниці є різними, «нееквівалентними». Проте вони є еквівалентами на семантичному і прагматичному (вираження авторської інтенції) рівнях, оскільки значення цього речення в обох мовах є рівнозначним, адекватним. Отже, ідентифікація семантичного та прагматичного значень синтаксичних/комунікативних одиниць може здійснюватися як на мовному (ізолювано від контекстового оточення), так і на мовленнєвому (контекстуальному) рівнях. Відповідно і їх структурні/компонентні властивості також чітко й повно можуть ідентифікуватися на обох цих рівнях.

Зрозуміло, що ідентифікація адекватних/відповідних значень інших мовних одиниць кожного мовного рівня відбувається дещо по-іншому. Це визначається, зрозуміло, самою природою мовних одиниць того лексико-морфологічного й стратифікаційного класу, до якого ті чи інші конкретні одиниці належать (фонемі, морфемі, лексемі, синтаксемі).

2. Основні концепції перекладацької еквівалентності.

Історія перекладацької діяльності засвідчила різні погляди на проблему еквівалентності перекладу. Лев Константинович Латишев виокремлює чотири концепції еквівалентності.

Концепція формальної відповідності: передається все, що піддається передачі (у тому числі і структура вихідного тексту); трансформуються, замінюються, випускаються тільки ті елементи вихідного тексту, які взагалі неможливо відтворити прямо. Представники: перекладачі церковної літератури Середньовіччя, О.О.Фет, П.О.Вяземський; Євг. Ланн та Г. В. Кривцова, які за радянських часів перекладали твори Ч.Діккенса.

Концепція нормативно-змістової відповідності; представники цього напрямку прагнули дотримання двох вимог: 1) передати всі суттєві елементи змісту оригінального тексту та 2) дотримуватися норм мови перекладу. Еквівалентність у цьому випадку являє собою збалансоване співвідношення двох найважливіших характеристик перекладного тексту: повноти передачі змісту й нормативності. Представники: античні перекладачі, Мартін Лютер (трактат “Про мистецтво перекладати”).

Концепція повноцінного (адекватного) перекладу: Характерними рисами повноцінного перекладу, на думку авторів даної концепції А.В.Федорова та Я.І.Рецкера, є: 1) вичерпна передача змісту вихідного тексту (принцип тотожності інформації, яка повідомляється різними мовами); 2) передача змісту рівноцінними мовними засобами (принцип функціональної еквівалентності мовних засобів). Представники: А.В.Федоров, Я.І.Рецкер, К.І.Чуковський.

Концепція динамічної (функціональної) еквівалентності: текст перекладу й текст оригіналу визнаються еквівалентними тоді, коли реакція отримувача перекладу тотожна реакції відправника повідомлення. Поняття динамічної еквівалентності уведено в лінгвістику американським ученим Юджином Найдою. Поняття динамічної еквівалентності відповідає поняттю функціональної еквівалентності, яке висунув свого часу радянський лінгвіст О.Д.Швейцер. Представники: Юдж.Найда, О.Д.Швейцер, Р.Якобсон.

3. Комунікативні рівні еквівалентності.

У теорії перекладу розрізняють потенційну еквівалентність і перекладацьку еквівалентність. *Потенційна еквівалентність* – це максимальна єдність двох текстів, написаних різними мовами. *Перекладацька еквівалентність* – реальна змістова відповідність текстів оригіналу й перекладу, яка досягається перекладачем у процесі перекладу.

Залежно від мети комунікації В. Н. Комісаров виділяє чотири рівня еквівалентності. *Еквівалентність першого рівня* (досягнення мети комунікації) полягає в збереженні тієї частини змісту оригіналу, яка становить мету комунікації. Наприклад: *That's a pretty thing to say.* – Посоромився б. (Дослівний опис ситуації перекладач вважає нееквівалентним і замінює його іншим висловом; це забезпечує комунікативний ефект.)

Отже, перший рівень еквівалентності має такі специфічні риси:

- нееквівалентність лексичного складу й синтаксичної організації;
- наявність певної лексичної трансформації;
- відсутність прямих логічних зв'язків між реченнями МО та МП.

Другий рівень комунікативної еквівалентності (на рівні ідентифікації ситуації) характеризується більш повним відтворенням тексту оригіналу, проте не обов'язковою є передача всіх лексичних елементів змісту оригінального тексту. Наприклад: *He answered the phone.* – Він узяв слухавку.

(Ситуація залишається, проте змінюється спосіб її опису.)

Отже, другому рівню еквівалентності притаманні:

- нееквівалентність лексичного складу й синтаксичної організації;
- наявність певної лексичної трансформації;
- збереження мети комунікації;
- збереження вказівки на ту саму комунікативну ситуацію.

Переклад на другому рівні еквівалентності є найпоширенішим у перекладацькій практиці; це пояснюється тим, що в кожній мові існують свої способи опису конкретних ситуацій, які можуть здаватися незрозумілими представникам інших мовних колективів.

Еквівалентність третього рівня (на рівні повідомлення) передбачає збереження в перекладі загальних понять, за допомогою яких здійснюється опис ситуацій в оригінальному тексті.

Наприклад: *Scrubbing makes me bad-tempered.* – Від миття підлоги у мене псується настрій.

Отже, третій рівень еквівалентності має такі характерні риси:

- часткова відсутність деяких елементів лексичного складу;
- неможливість суттєвої лексичної трансформації;
- збереження мети комунікації;
- ідентифікація ситуації оригіналу й перекладу;
- збереження при перекладі загальних понять, за допомогою яких відбувається опис ситуації.

Четвертий рівень еквівалентності (еквівалентність на рівні структури висловлювання) – досягнення максимального ступеня близькості змісту оригіналу й перекладу. Наприклад: *I told him what I thought of her.* – Я сказав йому свою думку про неї.

Четвертому рівню еквівалентності притаманні:

- високий ступінь єдності в структурній організації;
- максимальна відповідність лексичного складу;
- збереження всіх основних частин оригіналу.

Еквівалентність четвертого рівня передбачає збереження стилістичної характеристики оригіналу.

П'ятий рівень еквівалентності (на рівні мовних знаків) – передбачає збереження мети комунікації, описання ситуації, зміст повідомлення, значення синтаксичних структур, значення слів, тобто досягається максимальний ступінь близькості змісту оригіналу і перекладу.

ОДИНИЦІ ПЕРЕКЛАДУ ЯК КВАНТИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ

ПЛАН

1. У пошуках одиниці перекладу. «За і проти».
2. Одиниці перекладу і одиниці мови.
3. Одиниці перекладу і одиниці змісту. «Одиниця орієнтування».

1. У пошуках одиниці перекладу. «За і проти».

Процес перекладу є послідовністю дій і операцій для досягнення певної мети. Перекладач послідовно сприймає текст і послідовно конструює текст перекладу. Інакше кажучи, переклад здійснюється поетапно, «покроково». Окремі елементи, які становлять єдиний перекладацький процес, можуть бути визначені як **одиниці перекладу**.

Спроби визначити одиницю перекладу у теорії перекладу здійснювалися неодноразово. Виділення цієї категорії необхідне для розуміння поняття перекладацький еквівалент.

Чи можна взагалі виділити таку одиницю як загальну теоретичну категорію? Адже стверджуючи, що переклад тексту досить великого за обсягом може бути здійснений лише «по частинах», ми маємо визнати, що величини відрізків перекладу будуть неоднаковими не лише для різних мов і різних видів перекладів, але й у різних перекладачів.

Складність проблеми виділення одиниці перекладу пов'язана з тим, що процес перекладу протікає потайно і не підлягає безпосередньому спостереженню: можна лише передбачати, якими одиницями оперує перекладач, сприймаючи вихідний текст і продукуючи текст перекладу.

Необхідність виділення наукою про переклад власної «одиниці» визнається не всіма перекладознавцями. Складність виділення цієї категорії і суперечність підходів призвела деяких дослідників до думки про те, що ніякої одиниці перекладу не існує. Так, О.Д. Швейцер вважав, що «саме поняття «одиниця перекладу» є протиріччям у термінах». Цю суперечність він вбачав передусім в тому, що будь-яка одиниця є постійною (сталюю) величиною, тоді як «одиниця перекладу» є змінною величиною. Швейцер обґрунтовував свою думку визначенням «одиниці перекладу», запропоноване німецьким дослідником О. Каде. Каде відносив до одиниць перекладу абсолютно різноманітні величини – слово, фразеологічний зворот, речення і весь текст уцілому, що, дійсно, зовні суперечить уявленню про одиницю як про сталу величину.

Аргументом супроти виділення одиниці перекладу служило, на думку Швейцера, і те, що в теорії перекладу за одиницю беруться відрізки вихідного тексту не визначені лінгвістичними термінами. І, нарешті, головний аргумент полягав в тому, що усілякі одиниці мають дозволити «виміряти» однорідні величини, представивши їх у вигляді послідовності або сукупності. «Що ж до процесу перекладу, — то він ніяк не може бути представлений як просте сполучення одиниць. Тут мають місце куди складніші операції».

Отже, аргументи, спрямовані проти спроб виділити одиницю перекладу. Словом **одиниця** зазвичай позначають простий елемент, окрему частину у складі цілого, що володіє відносною самостійністю.

Кажучи про використання терміна «**одиниця**» для позначення деякої величини в перекладі, зовсім не обов'язково виходити з його суто математичного значення як одиниці для вимірювання чого-небудь, тому що переклад дійсно «зміряти» вельми складно. Термін «одиниця» адже може позначати і простий елемент, окрему частину у складі цілого, що володіє відносною самостійністю. Ширяєв, вважає термін «одиниця перекладу» не зовсім вдалим і натомість, запропонував термін «**одиниця орієнтування**», відзначає, що ця одиниця «подібна до одиниць, які використовують у лінгвістиці та психології». Він порівнює її з «одиницею смислового рішення», яка позначає в психолінгвістиці мовну ланку. При такому розумінні терміна «одиниця» виявляється можливим говорити про «одиницю перекладу» як про простий елемент у складі цілісного процесу перекладу, що володіє відносною самостійністю.

Слід визнати справедливим довід Швейцера про те, що усяка одиниця може вважатися такою, лише якщо володіє певною незмінністю. Але зовнішня незмінність відрізків або сегментів діяльності перекладача, «порцій» перекладацького процесу, варіюючих від поєднання мов, характеру тексту, і умов виконання перекладу, здібностей та умінь конкретного перекладача і багатьох інших чинників, можливо, приховує якийсь єдиний для них механізм. Саме цей механізм і складає одиницю перекладу.

2. Одиниці перекладу і одиниці мови

У лінгвістиці прийнято говорити про одиниці мови як про невідимі в даній системі на менші одиниці, відрізки мови, або як про елементи системи мови, які мають різні функції та значення, які створюють у сукупності певні рівні мовної системи. Одиниці мови виділяються шляхом послідовного розчленовування мовного потоку на дрібніші елементи.

Леонид Степанович Бархударов, ствержує, що «найважливішим завданням, яке стоїть перед перекладачем-практиком у процесі здійснення перекладу і перед теоретиком перекладу при описанні («моделюванні») цього процесу є відшукування в вихідному тексті мінімальної одиниці, що підлягає перекладу, або, як її прийнято називати, *одиниці перекладу (unit of translation)*». Бархударов уточнює, що термін «одиниця перекладу», багато в чому умовний, варто говорити про одиницю **перекладацької еквівалентності**. Відзначаючи, що проблема виділення «одиниці перекладу» — одна з найскладніших в теорії перекладу, він встановлює одиницю перекладу як деякий фрагмент вихідного тексту: «Під одиницею перекладу ми маємо на увазі таку одиницю в вихідному тексті, якій може бути підшукано відповідність в тексті перекладу, але складові частини якої окремо не мають відповідностей в тексті перекладу. Інакше кажучи, **одиниця перекладу — це найменша (мінімальна) мовна одиниця в тексті МО, яка має відповідність в тексті МП**».

Це означає, що категорія одиниці перекладу в трактуванні Бархударова є одиниця відповідності. Дослідник виступаючи в даному випадку як критик перекладу, оцінює вибір одиниці перекладу інакше, ніж це, можливо, зробив перекладач. Таким чином, він послідовно кваліфікує одиницю перекладу як одиницю перекладацької еквівалентності, яка може слугувати критерієм оцінки успішності або неуспішності перекладу.

Рюрик Константинович Міньяр-Белоручев, опираючись на поняття відповідності між текстом оригіналу і перекладу, на якому ґрунтується запропоноване Бархударовим визначення одиниці перекладу, відзначив, що в тексті перекладу, повністю еквівалентному тексту оригіналу, одиниці перекладу вичленувати навряд чи можливо, оскільки вони ніби розчиняються в тексті. Найбільш рельєфно вони виявляються лише у випадку помилкового рішення перекладача, тобто у разі невідповідності якого-небудь фрагмента перекладеного тексту фрагменту тексту оригіналу. Тому точніше говорити про **одиниці невідповідності**, ніж про одиниці перекладу.

Другим аспектом визначення Бархударова є те, що він ототожнює одиниці перекладу з одиницями мови. Тому одиниці перекладу виявляються різними як за складністю висловлюваних ними значень, так за своєю протяжністю. Бархударов відзначає, що одиниця перекладу є категорія змінна і за різних умов одиницею перекладу може виступати та або інша одиниця мови. Відповідно до ієрархії рівня тієї або іншої одиниці мови можуть існувати рівні перекладу: рівень фонем дає переклад на рівні фонем (транскрипція), графеми в письмовій мові передбачають переклад на рівні графем (транслітерація). Одиницями перекладу в цих випадках опиняються відповідно фонемі і графемі. Рівень морфем робить можливим переклад на рівні морфем (калькування); рівень слів — переклад на рівні слів (лексична еквівалентність); рівень словосполучень — переклад на рівні словосполучень; рівень речення переклад на рівні речення; рівень тексту — переклад на рівні тексту. Текст можна віднести скоріш до мовленнєвого утворення, аніж до одиниць мови. Бархударов у класифікації одиниць мови відходить від суто лінгвістичного, розмежування мови і мовлення, справедливо вважаючи, що в перекладі ми маємо справу з мовленням. Таким чином, відбувається уподібнення одиниць мови одиницям мовлення, що відомим чином перекликається з концепцією Рецкера, який стверджував, що переклад цікавить функціональний бік мовних знаків.

Отже, як бачимо поняття «одиниця перекладу», побудоване на ґрунті одиниць мови та мовлення (текст), й виявляється вельми широким.

Третій аспект, що *цікавить нас*, в запропонованому Бархударовим визначенні одиниці перекладу полягає в тому, що він вважає одиницею найменшу, мінімальну одиницю мови, що має відповідність в тексті перекладу. Це дозволяє йому пов'язати категорію одиниці перекладу з категорією еквівалентності. Перекладачеві слід досягнути рівня еквівалентності саме на тому рівні, на якому це необхідно. Порушення еквівалентності відбувається саме тоді, коли перекладач помиляється у виборі відповідної одиниці перекладу. Тому такі одиниці перекладу в рівній мірі можуть бути визначені як одиниці еквівалентності. Такі одиниці досить легко виявити шляхом порівняльного аналізу письмових текстів оригіналу і перекладу, але навряд чи вони доступні для аналізу процесу усного перекладу. Крім того, ці одиниці еквівалентності мають ретроспективний характер і не розкривають механізм діяльності перекладача.

3. Одиниці перекладу і одиниці змісту. «Одиниця орієнтування».

Віне і Дарбельне ототожнюють поняття одиниці перекладу із поняттями лексикологічної одиниці та одиниці думки. Для них ці терміни позначають одну і ту ж реальність, яка лише розглядається з різних точок зору. Одиниці перекладу це лексикологічні одиниці, в яких лексичні елементи забезпечують вираження одного елемента думки. У цій концепції насправді поєднуються два підходи до проблеми одиниці перекладу — ономасіологічний (від значення до знаку) і семасіологічний (від знаку до значення). За семасіологічного підходу одиниці перекладу, як найменшого сегменту повідомлення, в якому спаяність знаків така, що вони не повинні перекладатися окремо. За ономасіологічного підходу до перекладу категорія одиниці перекладу предстала як одиниця змісту. Насправді, процес перекладу – це не процес перетворення знаків однієї мови в знаки іншої мови, а процес збереження й часткового, але неминучого перетворення системи змісту, яка розміщується в знаках вихідної мови, при її передачі знаками мови перекладу. Тому категорія змісту, виявляється найбільш важливою. Перекладач оперує змістом, і одиниця перекладу в цьому випадку виступає як деякий квант інформації, смисловий елемент, точніше, одиниця змісту. В цьому випадку не важливо, чи розміщений цей елемент змісту в морфемі, слові або словосполученні.

Якщо ми звернемося до категорій мислення, то побачимо, що найменша одиниця змісту – поняття – насправді може бути поміщена і в морфемі, і в слові, і в словосполученні. Чи свідчить це про те, що поняття є одиницею перекладу? Можливо, що це дійсно так. Але практика перекладу, головним чином усного, показує, що далеко не завжди окреме поняття може відповідати одиниці перекладу. А.Ф. Ширяєв, також спирався на дослідження діяльності синхронних перекладачів, пропонував називати цю величину «одиницею орієнтування», що є «відрізком вихідного тексту, смислове сприйняття якого дозволяє перекладачу приступити до пошуку або вибору чергового перекладацького рішення». «Одиниця орієнтування» не є термінологічним аналогом «одиниці перекладу», а позначає фазу осмислення деякої «порції» вихідного тексту, необхідну для ухвалення рішення.

Отже, одиниця перекладу постає як складне системне утворення, як елемент спільної структури цілісного акту перекладу. Ця підсистема чітко розкладається на три складові частини: накопичення інформації, необхідної для ухвалення перекладацького рішення, що дозволяє зробити висновок про те, що сприйнятий фрагмент зрозуміли (фаза розуміння, усвідомлення змісту понять). *Ця фаза процесу перекладу називається одиницею орієнтування. За нею слідує фаза багаторазового перебору варіантів у пошуках форм, здатних оптимально висловити усвідомлені зміст мовою перекладу. На цій фазі перекладач оперує одиницями еквівалентності. Ухвалення остаточного рішення, тобто зупинка на одному з можливих варіантів і його виведення в мову, знаменує завершення мікропроцесу перекладу, тобто перехід від однієї одиниці перекладу до іншої.*

Одиниця перекладу — це складна підсистема в цілісній системі процесу перекладу, що будується в своєму зовнішньому прояві на основі одиниці орієнтування, але включає одну або декілька одиниць еквівалентності, які співвідносять поняття вихідного тексту з відповідними формами тексту перекладу.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВІДПОВІДНИКИ

ПЛАН

1. Лексичні відповідники.
2. Фразеологічні відповідники.
3. Граматичні відповідники.

1. Лексичні відповідники.

Як правило, перекладацькі відповідники встановлюються між одиницями одного й того ж рівня. Тому розрізняються *лексичні, фразеологічні та граматичні відповідники*.

Лексичні відповідники поділяються на одиничні або множинні. *Одиничний відповідник* означає, що в більшості випадків одиниця МО перекладається однією і тією ж одиницею МП. Такі відповідники існують щодо перекладу термінів, власних імен та різних назв. Так, наприклад, *oxugen* – «кисень», *hydrogen* – «водень», *a Senator* – завжди «сенатор».

Деякі одиниці МО мають *множинні відповідники* – декілька одиниць МП, які регулярно використовуються для передачі їхніх значень. Наприклад, *importance* – важливість, значення або значущість. Перекладач здійснює вибір між такими відповідниками виходячи із контексту – лінгвістичного або ситуативного.

Лінгвістичний контекст – це оточення слова в тексті. Розрізняється *вузький* контекст у межах речення і *широкий* контекст – частина тексту або увесь текст загалом. Деколи вибір відповідника виявляється можливим вже із вузького контексту. Якщо в оригіналі сказано, що хтось «*got up from his chair*», то перекладачеві потрібно вирішити, чи йде мова про стілець або про крісло, а вказівка на це може виявитися зовсім в іншій частині тексту.

Під **ситуативним контекстом** розуміється будь-яка екстралінгвістична інформація, яка дозволяє здійснити вибір між відповідниками; відомості про час, місце, обставини, факти тощо. Якщо йдеться про минулі століття, то *abolitionist* – це «аболіціоніст» (тобто прихильник відміни рабства), а якщо про сьогодення, то в перекладі це буде «прихильник відміни страти».

Існування в одиниці МО одного або декількох перекладацьких відповідників ще не означає, що ці відповідники будуть обов'язково використані в перекладі. Деколи, умови функціонування мовної одиниці в контексті змушують перекладача відмовитися від використання сталого відповідника і знайти варіант перекладу, який би найбільш точно передавав значення цієї одиниці в даному контексті. Такий винятковий спосіб перекладу називається **оказіональним відповідником**. Умови контексту можуть спонукати перекладача відмовитися навіть від застосування одиничного відповідника.

Оказіональні відповідники використовуються зі стилістичних міркувань для відтворення художнього ефекту оригіналу. Наприклад, «*The mountain tops were hidden in a grey waste of sky*», а перекладач перекладає «*Вершини гір тонули в сірому небесі*». Звичайно, дієслово *to hide* не означає «тонути», але цей оказіональний відповідник добре передає тут безмежність небес (*waste of sky*).

Порівняльний аналіз виявляє й такі одиниці МО, для яких у МП взагалі немає сталих відповідників. В.Н. Комісаров виділяє такі способи перекладу безеквівалентних одиниць:

1. *Відповідники-запозичення*, відтворення у МП форми іншомовного слова: know-how – ноу-хау, *chip* – чіп.
2. *Відповідники-кальки*, відтворення морфемного складу слова або складових частин словосполучення: *backbencher*.
3. *Відповідники-аналоги*, які створюються шляхом використання одиниць МП, не повністю відповідних за значенням одиницям МО, але спроможних їх замінити в конкретному випадку. Для перекладу англійського *drugstore* можна використовувати українське «аптека», хоча це не одне і те ж, оскільки в *drugstore* продаються не лише ліки, але й продукти, газети, господарські товари.
4. *Відповідники-лексичні заміни*, які добираються за допомогою одного перекладацьких трансформацій.
5. За неможливості створити оказіональний відповідник обома для передачі значення безеквівалентного слова використовується описання, що розкриває це значення за допомогою розгорненого словосполучення: *landslide* – перемога на виборах переважною більшістю голосів.

2. Фразеологічні відповідники.

Фразеологічними одиницями, або **фразеологізмами** зазвичай називають образні стійкі словосполучення, до яких належать такі виразні засоби мови, як ідіоми, прислів'я, приказки та інші словосполучення, які володіють переносним значенням. Фразеологізмам належить особлива роль у вербальній комунікації, вони не просто передають певну інформацію, але й чинять дію на відчуття та уяву реципієнта. Переклад фразеологічних одиниць пов'язаний зі значними труднощами, тому особливо важливо, щоб перекладач добре знав основні типи фразеологічних відповідників та способи їхнього застосування. Але передусім відзначимо, що помилки при перекладі фразеологізмів можуть виникати вже у зв'язку з тим, що перекладач не розпізнає фразеологічну одиницю, і намагається перекласти її як вільне поєднання слів.

Характер та способи застосування фразеологічних відповідників, багато в чому визначаються особливостями семантики фразеологічних одиниць. Семантика таких одиниць є складним інформативним комплексом, що має як наочно-логічні, так і конотативні компоненти. Найбільш важливими з них щодо добору відповідників у МП є такі:

- 1) переносний або образний компонент значення фразеологізму;
- 2) прямий або предметний компонент значення фразеологізму, що становить основу образу, «образний стрижень»;
- 3) емоційний компонент значення фразеологізму;
- 4) стилістичний компонент значення фразеологізму;
- 5) національно-етнічний компонент значення фразеологізму.

Переносне значення фразеологізму є головним, має обов'язково відтворюватися в перекладі. Коли ми говоримо українською «Не винось сміття з хати», ми маємо на увазі, що не слід робити свої особисті або родинні обставини надбанням широкої громадськості.

Таке ж переносне значення має й англійський фразеологізм «*Don't wash dirty linen in public*», хоча в ньому мовиться не про сміття і хату, а про прання брудної білизни. Очевидно, що переносне значення властиво фразеологізмові загалом і не зводиться до суми значень складових його слів. Пряме значення фразеологізму слугує основою для створення образу та співвідносить цей образ із якою-небудь сферою життя людини.

Існують три типи відповідників образним фразеологічним одиницям оригіналу.

1. Перший тип відповідників зазвичай іменують *фразеологічними еквівалентами*. При використанні таких відповідників зберігається увесь комплекс значень перекладної одиниці. Передбачається, що у МП наявний образний фразеологізм, який співпадає за усіма параметрами із фразеологічною одиницею оригіналу, наприклад: «*Strike the iron while it is hot*» – «Куй залізо, доки гаряче». Використання такого відповідника дозволяє якнайповніше відтворити іншомовний фразеологізм, і перекладач передусім намагається його відшукати.

2. Другий тип фразеологічних відповідників представляють *фразеологічні аналоги*. Коли перекладачеві не вдається віднайти фразеологічний еквівалент, він дивиться, чи немає у МП фразеологізму із таким же переносним значенням, хоч і заснованому на іншому образі: «*to turn back the clock*» – «*обернути назад колесо історії*», «*A bird in the hand is worth two in the bush*» – «Краще синицю в руки, ніж журавля у небі» і т.п.

3. Третій тип фразеологічних відповідників створюється шляхом *калькування* іншомовної образної одиниці: «*People who live in glass houses should not throw stones*» – «Люди, що живуть в скляних будинках, не повинні кидати камені». Відповідники-кальки володіють деякими перевагами і досить широко використовуються у перекладацькій практиці. По-перше, вони дозволяють зберегти образний лад оригіналу, що особливо важливо для художнього перекладу. По-друге, вони дають можливість подолати труднощі, які виникають, коли в оригіналі образ обіграється для створення розгорненої метафори. Так, англійський фразеологізм «*It is raining cats and dogs*» звичайно переводиться «Дощ ллє як із відра», але коли автор пише «*It was raining cats and dogs and a little puppy got on my page*», перекладач може віддати перевагу кальці, щоб можна було обіграти той же образ (можливо, із пояснюючими доповненнями типу «як мовиться», як «говорять англійці» і т.п.), наприклад: «Був такий дощ, ніби, як говорять англійці, з неба сипалися кішки і собаки, і одне маленьке цуценя впало мені на сторінку». Таке фразеологічне калькування спонукає деколи перекладача використовувати такий спосіб перекладу навіть за наявності еквівалента або аналога.

У тих випадках, коли перекладачу не вдається скористатися жодним із розглянутих типів фразеологічних відповідників, йому доводиться задовольнятися передачею одного переносного значення фразеологізму. Англійська ідіома «*to dine with Duke Humphrey*» виникла за однією з версій у зв'язку з тим, що жебраки просили подаяння на паперті однієї з лондонських церков, де був похований якийсь герцог Гемфрі. В українській мові немає прямих відповідників, а калька «обідати з герцогом Гемфрі» не дає уявлення про її переносне значення. Доведеться задовольнитися скромним «ходити голодним, залишитися без обіду».

3. Граматичні відповідники.

Вибір граматичної форми при перекладі залежить не лише і не стільки від граматичної форми оригіналу, скільки від її лексичного наповнення, тобто від характеру та значення лексичних одиниць, які набувають у висловлюванні певне граматичне оформлення. Тому для граматичних одиниць МО не виявляється одиничних відповідників, які постійно або хоча б деколи використовувалися в перекладі. Множинні відповідники граматичним одиницям МО також відрізняються від лексичних. Серед них розрізняються *однотипні* та *різномісні* відповідники. *Однотипні відповідники* володіють аналогічним граматичним значенням в обох мовах, а іноді й аналогічною назвою. При використанні однотипного відповідника значення даної граматичної одиниці оригіналу передається в перекладі із найбільшою повнотою. Такі відповідники існують, головним чином, у мовах, де, загалом, співпадають принципи виділення граматичних категорій. Такі, наприклад, український та англійський іменник, українська та англійська категорія числа тощо. *Різномісний відповідник* не співпадає із одиницею МО за визначенням і назвою.

У граматиці також виокремлюються одиниці МО, у яких в МП немає прямих відповідників. В.Н. Комісаров виділяє три головні випадки.

1. *Нульовий переклад*, тобто відмова від передачі значення граматичної одиниці унаслідок його надмірності. Граматичне значення дублюється за допомогою інших лексичних або граматичних засобів. У таких випадках безеквівалентна одиниця отримує в перекладі «нульову відповідність», тобто, опускається, наприклад: «*Give me the book that you bought yesterday*» - «Дай мені книгу, яку ти купив учора». Значення означеного артикля дублюється змістом підрядного речення.

2. *Наближений переклад* полягає у використанні в перекладі граматичної одиниці МП, яка частково відповідає безеквівалентній граматичній одиниці МО у даному контексті.

3. *Трансформаційний переклад* полягає в передачі значення безеквівалентної одиниці шляхом здійснення граматичних трансформацій.

Лекція № 5

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕРЕКЛАДУ

ПЛАН

1. Методи описання процесу перекладу.
2. Ситуативна, трансформаційна і семантична моделі перекладу.

1. Методи описання процесу перекладу.

Як відомо, коли говорять про переклад, то зазвичай мають на увазі або процес створення тексту перекладу (тобто дії перекладача), або результат цього процесу (тобто сам текст перекладу).

Вивчення процесу перекладу ускладнюється тим, що він є результатом розумових операцій, які відбуваються в мозку перекладача і недоступні для спостереження. Дослідникові тому доводиться вдаватися до різних непрямих засобів заглянути в перекладацьку «кухню».

Найбільш очевидним представляється можливість виділення в процесі перекладу якихось етапів, які можуть проходити одночасно або слідувати один за одним. Безперечно присутність в перекладі двох етапів: **етапу розуміння і етапу власне перекладу**, створення тексту на іншій мові. Деякі автори пропонують виділяти і третій етап – **етап редагування**, остаточної шліфовки перекладу. Оскільки процеси розуміння і породження текстів давно досліджуються психологами і мовознавцями, перекладознавство може використовувати при вивченні процесу перекладу дані цих наук, допускаючи, що перебіг цих процесів у перекладача не може бути принципово відмінним від інших, «звичайних» людей.

Можливо скористатися *методом інтроспекції*, тобто дізнатися у самих перекладачів, що і як вони роблять. Проте відповіді перекладачів на запитання як відбувається процес перекладу, не дають повної та об'єктивної картини. Перекладач багато в чому діє інтуїтивно та нерідко виявляється нездібним пояснити й логічно обґрунтувати, чому він діє так, а не інакше. Більш об'єктивні дані щодо процесу перекладу дозволяє отримати **метод «думай вголос»**. Розроблена процедура аналізу дозволяє отримати інформацію про три важливі аспекти перекладацького процесу. По-перше, виявляються різні типи перекладацьких труднощів як при розумінні оригіналу, так і при виборі варіанту перекладу. По-друге, визначається загальна стратегія перекладача: послідовність його дій, методи роботи із словником тощо. По-третє, вдається виявити деякі принципи, якими керується перекладач при виборі остаточного варіанту перекладу. Такий метод слугує цінним інструментом вивчення перекладацького процесу.

Проте, слід відзначити, що він не позбавлений істотних недоліків. З одного боку, він неповно відображає реальний процес, оскільки частина цього процесу може здійснюватися інтуїтивно, не усвідомлюватися і не озвучуватися перекладачем. З іншого боку, отримувана картина відображає якийсь штучний, реально не представлений вид перекладу: письмовий переклад, який заздалегідь ніби виконується усно. Крім того, очевидно що далеко не кожен перекладач здатний достатньо повно і правдиво розповісти, про що він думає. Найбільш розробленим методом вивчення перекладацького процесу є створення теоретичних моделей перекладу і опис різних типів перетворень (трансформацій), за допомогою яких можливий перехід від тексту оригіналу до відрізка перекладу.

Модель перекладу – це умовне зображення процедури здійснення процесу перекладу, яка ґрунтується на спробі поширити на переклад деякі загальні постулати мовознавства або психології. Модель носить гіпотетичний характер, оскільки, як ми знаємо, процес перекладу в мозку перекладача безпосередньо спостерігати не можна і немає упевненості, що перекладач діє саме так, як передбачає та або інша модель. Проте це не означає, що моделі перекладу – це суто умоглядні побудови. Як і в інших випадках, коли дослідник має справу з неспостережуваною системою («чорним ящиком»), реальність моделі перевіряється шляхом зіставлення стану системи «на вході» і «на виході». Для перекладу це означає зіставлення текстів оригінала і перекладу. Якщо результат перекладу виявляється таким, яким він мав би вийти відповідно до моделі, отже модель «працює», хоча це, зрозуміло, не доводить, що перекладач усвідомлено використовував таку модель.

2. Ситуативна, трансформаційна і семантична моделі перекладу.

Наразі в теорії перекладу розроблено декілька подібних моделей. Найбільшого поширення набули **ситуативна, трансформаційна і семантична** моделі, засновані на постулатах сучасної лінгвістики. **Ситуативна (або денотативна)** модель поширює на процес перекладу лінгвістичні концепції про зв'язок мови та дійсності. Ситуативна модель перекладу виходить з положення про те, що будь-яка ситуація підлягає описанню засобами будь-якої мови. Навіть якщо в мові відсутні найменування для якихось елементів дійсності, завжди існує можливість або утворити в цій мові нові одиниці, або описати ці елементи за допомогою поєднань вже наявних одиниць. На основі цих положень передбачається, що процес перекладу відбувається таким чином. Зрозумівши зміст оригіналу, перекладач визначає, яка ситуація у ньому описана, а потім описує цю ситуацію засобами мови перекладу. Інакше кажучи, процес перекладу здійснюється в два етапи: від тексту оригіналу до дійсності і від дійсності до тексту перекладу.

Перш за все вона «працює» при перекладі слів, які не мають прямих відповідників у мові перекладу, так званої «безеквівалентної лексики». Зустрівши в оригіналі таке слово, перекладач з'ясовує, яка за ним стоїть реальність і потім вирішує, яким способом цю реальність краще описати в перекладі. Наприклад, з'ясувавши, що англійське «*baby-sitter*» позначає людину, яку попросили посидіти з чужими дітьми, перекладач вирішуватиме, як сказати це українською. Незалежно від того, як в оригіналі формулюється вимога «Не м'яти траву» (порівняй англійське «*keep off the grass*»), в українському перекладі буде написано: «По газону не ходити!». Звернення до ситуації підказує перекладачеві загальноприйнятий спосіб її опису. Порівняй переклад «*Stop, I have a gun*», як «Стій! Стрілятиму» і невживане в українській мові: «Стій! У мене рушниця».

Отже, ситуативна модель перекладу дає можливість пояснити ті особливості перекладацького процесу, які пов'язані зі зверненням перекладача до реальної дійсності.

Спробу пояснити, яким чином відбувається вибір синтаксичних структур в перекладі, робить **трансформаційна** модель перекладу. Вона ґрунтується на положеннях трансформаційної граматики, яка постулювала існування у мові низки взаємопов'язаних синтаксичних структур. Наприклад, похідними у відношенні до структури «Хлопчик читає книгу» будуть трансформи «Хлопчик не читає книгу», «Читання книги хлопчиком», що «Читає книгу хлопчик». **Трансформаційна модель** пропонує розглядати процес перекладу як низку послідовних трансформацій в двох мовах, виходячи з припущення, що ядерні структури в різних мовах співпадають у більшій мірі, ніж похідні структури.

Згідно цієї моделі процес перекладу здійснюється в три етапи. На першому етапі похідна структура в оригіналі зводиться до її ядерної структури в початковій мові. На другому етапі відбувається перехід від ядерної структури мови оригіналу до аналогічної ядерної структури мови перекладу. І, нарешті, на третьому етапі ядерна структура в мові перекладу перетворюється в похідну відповідно до норми та узусу цієї мови. Припустимо, англійське речення «*She is a poor letter-writer*» перекладене українською мовою як «Вона не вміє писати листи».

За трансформаційною моделлю цей переклад пояснюється таким чином. На першому етапі відбувається перетворення в ядерну структуру: «*She is a poor letter-writer – She writes letters poorly*». На другому етапі ця ядерна структура замінюється відповідною ядерною структурою в українській мові – «Вона пише листи погано». А потім відбувається перетворення в природну похідну структуру: «Вона не вміє писати листи». Зрозуміло, і трансформаційна модель, яка встановлює відповідності лише між синтаксичними структурами оригіналу і перекладу, володіє обмеженою пояснювальною силою і не претендує на всебічне описання перекладацького процесу.

Семантична модель перекладу – представляє процес перекладу як ідентифікацію і збереження релевантних сем оригіналу. В основі цієї моделі лежить спроба поширити на переклад вживану в лінгвістиці процедуру компонентного аналізу, яка дозволяє розбивати значення мовних одиниць на семи, і ці значення розглядаються як сплетіння таких сем. Встановлено, що процес перекладу може здійснюватися в два етапи. На першому етапі перекладач визначає семний склад відрізка оригіналу і вирішує, які із виявлених сем є релевантними для комунікації і мають бути передані в перекладі. На другому етапі в мові перекладу добираються одиниці, до значення яких входять якомога більше сем оригіналу, в першу чергу, релевантних. Ступінь близькості перекладу до оригіналу визначається кількістю спільних сем.

Перекладемо англійське речення «I have come». У цьому реченні компонентний аналіз виявляє п'ять експліцитних сем: 1. Що говорить (перша особа). 2. Прибуття (без вказівки на спосіб пересування). 3. Минулий час 4. Зв'язок з іншою дією або моментом часу (значення перфекта). 5. Зв'язок з моментом мови (значення форми перфекта теперішнього часу). Перші три семи є релевантними і повинні бути збережені в перекладі. Крім того, при перекладі українською мовою вибір варіанту зажадає додаткової інформації про те, якої статі особа що говорить і чи користувався він/вона якими-небудь засобами пересування. А також чи була дія одноразовою або такою, що повторюється. Ця інформація не міститься в самій фразі, і її доведеться шукати в інших частинах тексту або в описуваній ситуації. З урахуванням всіх таких чинників перекладач міг би перевести цю фразу: «Я прийшла». В українському реченні компонентний аналіз виявляє шість сем: 1. Мовець. 2. Прибуття. 3. Минулий час. 4. Жіночий рід. 5. Рух пішки. 6. Доконаний вид. Таким чином, еквівалентність перекладу заснована на спільності трьох релевантних сем, експлікованих в оригіналі, і на трьох інших семах, які відповідають загальному сенсу початкового тексту.

Для теорії перекладу особливе значення мають дані психолінгвістичних досліджень, що свідчать про те, що внутрішня програма творення мовлення формується не на базі природної мови, а на індивідуальному наочно-образному коді людини. Вона представляє в стислій формі задум вислову і може потім розгортатися засобами будь-якої мови, якими ця людина володіє. Оскільки перекладач також здійснює мовну діяльність, створюючи текст перекладу, процес перекладу повинен проходити через ті ж етапи, але при вельми істотній відмінності: внутрішня програма перекладача створюється не ним самим, а є згорнутим змістом оригіналу.

ПОНЯТТЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ. ТИПИ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У теорії перекладу існують різні підходи та бачення до визначення поняття «трансформація» та до класифікації трансформацій.

Вченням перекладацьких трансформацій у різні роки займалися як Л.С. Бархударов, В.Г. Гак, Т.А. Казакова, В.І. Карабан, В.В. Коптілов, В.Н. Комісаров, Л.К. Латишев, Т.Р. Левицька, З.Д. Львовська, Р.К. Міньяр-Белоручев, Я.І. Рецкер, О.Д. Швейцер та інші.

Однак, наразі не існує загальноприйнятого визначення як для перекладацького поняття «трансформація», так і не існує їх чітко визначеної класифікації. Досліджуючи явище «перекладацької трансформації», Л.С. Бархударов наголошує, що досягнення перекладацької еквівалентності «адекватності перекладу»), всупереч розходженням у формальних та семантичних системах двох мов, потребує від перекладача, перш за все вміння проводити численні та якісно різноманітні міжмовні перетворення – так звані перекладацькі трансформації – для того, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав всю інформацію, вміщену у вихідному тексті при жорсткому дотриманні норм мови перекладу.

О. Д. Швейцер зазначає, що термін «трансформація» використовується у теорії перекладознавства в метафоричному значенні. Насправді мова йде про відношення між вихідним та кінцевим мовним вираженням, про заміну в процесі перекладу однієї форми вираження іншою. За визначенням О. Д. Швейцера, перекладацькі трансформації – це «міжмовні операції перевираження значення». На думку В. Г. Гака, «перекладацька трансформація досить часто зазначається використанням слів та граматичних форм у вторинній функції (генералізація, транспозиція, десемантизація) в умовах контекстуальної або ситуативної надмірності». У випадку, якщо мовний елемент використовується в первинній функції, тобто в прямому значенні, у такому випадку за наявності міжмовного системного еквівалента використовується дослівний переклад.

В. Г. Гак та М. К. Гарбовський розуміє під перекладацькою трансформацією «відхід від використання ізоморфних засобів, що існують в обох мовах». За визначенням дослідників, ізоморфні засоби є системними еквівалентами, які характеризуються однаковим денотативним значенням та граматичною однотипністю. Р. К. Міньяр-Белоручев час розгляду перекладацьких трансформацій виходить від категорії інформативності текстів. За визначенням дослідника, трансформація – «це основа більшості прийомів перекладу. Вона полягає в зміні формальних (лексичні та граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів «вхідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі».

За визначенням В. Н. Комісарова, перекладацькі трансформації – це перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу. Оскільки «перекладацькі трансформації здійснюються з мовними одиницями, що мають як план змісту, так і план вираження, вони носять формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, так і значення вихідних одиниць».

Такі перекладацькі трансформації можуть розглядатися як прийоми перекладу, які використовує перекладач для подолання типових труднощів.

Л. К. Латишев розглядає перекладацьку трансформацію з позиції нульової точки, від якої здійснюється «відлік» та вимір трансформацій. Автор вважає, що нульовою трансформацією є фраза ідентична сама собі. Отже, «під час перекладацьких трансформацій такою точкою відліку є визначення міжмовних відповідностей, відхилення від яких і сприймається як міжмовні перефразування». Перекладацька трансформація представляється досліднику, як заміна елементів мови оригіналу елементами мови перекладу із відхиленням від міжмовних паралелей. Одночасно В. Г. Гак та Л. К. Латишев обмежують поняття «перекладацької трансформації», маркуючи її як відмову від існуючих міжмовних відповідників, що ґрунтуються на ізоморфних явищах мови, дослідники елімінують ті випадки, коли між МО та МП не існує відповідників. У такому випадку вони пропонують називати подібні трансформації «кваситрансформаціями», маючи на увазі розходження у використанні мовних засобів, що обумовлюються особливостями систем двох мов.

Як бачимо, у розумінні терміна «перекладацькі трансформації» є існує єдиного підходу. Одночасно слід зазначити, що немає і спільної позиції щодо „класифікації перекладацьких трансформацій. Деякі лінгвісти Л.С. Бархударов, Я. І. Рецкер, О. Д. Швейцер) вказують на комплексність цього явища, а отже на наявність багатьох факторів, тобто на комплексність характеру трансформацій, що впливають на виявлення та класифікацію перекладацьких трансформацій. Слушно стверджує З. Д. Львовська, що між різними типами трансформацій немає глухої стіни, одні й ті самі трансформації можуть іноді бути дискусійним питанням, їх можна віднести до різних типів.

Типи трансформацій

На сьогоднішній день у теорії перекладознавства існує велика кількість різноманітних класифікацій трансформацій. На думку В.Г. Гака, здійснення типологізації всіх можливих мовних перетворень може бути дуже корисним для загальної теорії перекладу. Більш того, розуміння перекладачем “правил, прийомів та стереотипів” забезпечить високу якість перекладу.

Усі види перекладацьких трансформацій Л.С. Бархударов об'єднує в чотири елементарні типи: перестановки, заміни, додавання та вилучення. Під поняттям перестановки автор розуміє такий вид перекладацьких трансформацій, при якому змінюється порядок слідування мовних компонентів у ТП порівняно з ТО. Заміни на думку дослідника є найбільш розповсюдженим типом перекладацьких трансформацій. Він поділяє заміни граматичні (заміни форм слова, частин мови, членів речення та типів синтаксичних зв'язків) та лексичні (конкретизація, генералізація та заміна на основі причинно-наслідкових відношень (заміна наслідку причиною та причини наслідком).

Під **конкретизацію** розуміється заміна слова або словосполучення вихідної мови з більш широким значенням, словом або словосполученням мови перекладу зі значно вужчим значенням. **Генералізацію** автор маркує як процес зворотній до конкретизації. При конкретизації відбувається заміна одиниці вихідної мови, що має вужче значення на одиницю мови перекладу з ширшим значенням.

Перенесення причинно-наслідкових зв'язків спричиняє лексичні трансформації. Слово або словосполучення мови оригіналу може замінюватися в перекладі на слово або словосполучення, яке за логічними принципами позначає причину. Також причина може бути замінена на наслідки.

Компенсація розуміється Л.С. Бархударовим як особливий різновид заміни. Цей прийом застосовується в тому випадку, коли визначені елементи тексту мови перекладу не мають відповідних еквівалентів у мові перекладу та не можуть бути передані засобами мови перекладу. У цьому випадку для компенсації семантичної складової речення перекладач використовує інші мовні засоби. На думку дослідника існує багато причин, що спричиняють наявність доповнень. Найбільш розповсюдженою на його думку є «формальна невираженість» семантичних компонентів у МО. Інколи додавання можуть виникати завдяки стилістичним змінам.

Вилучення – прийом трансформації, що прямо протилежний додаванню. При перекладі можуть опускатися слова, які несуть додаткову – інформацію, тобто відображають ту інформацію, яка може бути розкрита за допомогою інших елементів речення. Також Л. С. Бархударов виділяє комплексну лексико-граматичну заміну, яку він маркує як антонімічний переклад. Сутність цього явища полягає в тому, що заперечна конструкція речення може змінитися на стверджувальну й навпаки.

В. Н. Комісаров поділяє всі трансформації на лексичні, граматичні та комплексні, В. Г. Гак на кількісні та якісні, Л. С. Бархударов на заміни, додавання, вилучення та перестановки, одночасно класифікація П. Ньюмарка заснована на прямих визначеннях тих чи інших трансформацій без поділу на типи.

В основі класифікації Я. І. Рецкера лежать формально-логічні категорії. Дослідник поділяє всі категорії на лексичні та граматичні. На думку Я. І. Рецкера, «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті та знаходимо йому відповідник, що не співпадає зі словниковим, прийнято позначати як лексичні трансформації. У семантичному відношенні сутність трансформацій полягає в заміні лексичної одиниці мови оригіналу словом або словосполученням іншої внутрішньої форми, однак, яка актуалізує ту складову сему іноземного слова, яка має реалізуватися в даному контексті». Він виділяє сім різновидів *лексичних трансформацій*: 1) диференціація значення, 2) конкретизація значення, 3) генералізація значення, 4) смисловий розвиток, 5) антонімічний переклад, 6) цілісне перетворення, 7) компенсація втрат при перекладі.

Одночасно автор вказує на те, що часто окремі прийоми трансформацій використовуються разом, особливо це стосується диференціації та конкретизації значення. Стосовно *граматичних трансформацій*, то автор наголошує, що їх сутність полягає в «перетворенні структури речення в процесі перекладу у відповідності до норм мови перекладу». Дослідник виділяє п'ять типів таких трансформацій: 1) зміна структури речення, 2) зміна порядку слів, 3) зміна частин мови та членів речення, 4) додавання слів, 5) опускання слів та членів речення (з граматичних причин). Слід відзначити, що класифікація граматичних трансформацій Я. І. Рецкера схожа з класифікацією Л. С. Бархударова та В. Н. Комісарова.

О. Д. Швейцер поділяє думку Л. С. Бархударова і пропонує класифікувати перекладацькі трансформації на основі виділення компонентного та референційного підрівня семантичної еквівалентності.

Для компонентного підрівня характерні граматичні трансформації, при яких «перетворюється формальна структура висловлювання та залишається незмінним набір сем, що складає основу змісту висловлювання». Граматичні трансформації він поділяє на однорівневі (тобто трансформації, що обмежуються одним рівнем мовної структури) та багаторівневі (трансформації, що виходять за межі одного рівня мовної структури). Трансформації на референційному підрівні семантичної еквівалентності характеризуються різноманітними модифікаціями семантичної структури висловлювання. Автор виділяє два основних типи таких трансформацій: лексичні та лексико-синтаксичні. За визначенням О. Д. Швейцера, «перші відрізняються тим, що в них модифікуються окремі лексичні одиниці, тоді як другий тип характеризується одночасними модифікаціями в лексико-семантичній та синтаксичній структурі висловлювання». Базуючись на загальних принципах семантичних відношень, прийнятих у семасіології, дослідник виділяє серед семантичних трансформацій гіпонімічні, гіперонімічні, метонімічні та метафоричні трансформації. Одночасно слід зазначити, що гіпонімічні трансформації в О. Д. Швейцера трактуються Л. С. Бархударовим, Я. І. Рецкером та В. Н. Комісаровим як конкретизація, а гіперонімічні трансформації як генералізація.

Також у класифікації О. Д. Швейцера існують і комплексні трансформації, які характеризуються одночасними модифікаціями як лексико-семантичної, так і граматичної структур. До таких трансформацій автор відносить антонімічний переклад. Цей вид трансформації ґрунтується на «звичайному логічному правилі, за яким заперечення будь-якого поняття може бути прирівняне до ствердження семантично протиставленого йому протилежного поняття». Одночасно з Л. С. Бархударовим, В. Н. Комісаровим, О. Д. Швейцер відносить антонімічний переклад до комплексної лексико-граматичної трансформації (за визначенням О. Д. Швейцера, лексико-синтаксичним трансформаціям). Лише Я. І. Рецкер відносить антонімічний переклад до лексичних трансформацій. В. Н. Комісаров зауважує, що перекладацькі трансформації поділяються на лексичні, граматичні та лексико-граматичні в залежності від характеру перетворень. Лексичні трансформації за визначенням автора описують формальні та змістовні відношення між словами та словосполученнями в оригіналі та перекладі. Серед формальних перетворень дослідник називає транскрипцію, транслітерацію та калькування. Також автор зазначає, що можуть існувати й змішані типи, коли при калькуванні одна частина слова перекладається, а інша транскрибується.

До наступної групи лексичних трансформацій В. Н. Комісаров відносить лексико-семантичні заміни, застосування яких пов'язано із кодифікацією значення лексичної одиниці. До основних прийомів цієї групи дослідник відносить конкретизацію, генералізацію та модуляцію. Також у своїй класифікації автор виділяє й граматичні трансформації. Серед найбільш уживаних граматичних трансформацій учений виділяє дослівний переклад, членування речення, об'єднання речень та граматичні заміни. Особливу групу перекладацьких трансформацій складають прийоми перекладу, за допомогою яких відбуваються перетворення і лексики, і синтаксичної структури оригіналу.

Найбільш розповсюдженими лексико-граматичними трансформаціями на думку лінгвіста є прийоми антонімічного перекладу, прийом описового перекладу та прийом компенсації.

Л.К. Латишев пропонує класифікацію міжмовних трансформацій за – характером відхилення від міжмовних відповідників, в якій усі перекладацькі трансформації поділяються на: морфологічні (зміна однієї категорії іншою або набором категорій), синтаксичні (зміна синтаксичних функцій слів та словосполучень), стилістичні (зміна стилістичного маркування відрізка тексту), лексичні (контекстуально-синонімічні заміни), семантичні (зміна не тільки форми висловлення змісту, а й самого змісту), змішані (лексико-синтаксичні, синтактико-морфологічні), а також автор виділяє спеціальні прийоми перекладу: антонімічний переклад, конверсію, адекватні заміни, деїдіоматизацію, експлікацію та імплікацію.

Проаналізуємо концепцію перекладацьких трансформацій у П. Ньюмарка (methods). Бачення дослідника на класифікацію трансформацій відрізняється від інших дослідників. Під переміщенням він розуміє процес запозичення слова (тобто транслітерацію та транскрипцію). Одночасно автор виділяє прийом калькування на наскрізний переклад, перекладацьку позначку (від наскрізного перекладу відрізняється лапками) та компонентний аналіз (калькування слова або словосполученням по частинах). За своїм змістом модуляція в П. Ньюмарка збігається з визначенням Ж. Віне та Ж.Дарбельне, які визначають це явище, як “варіювання повідомленням за допомогою зміни кута та точки зору”.

Якщо підсумувати всі вищенаведені теорії класифікації прийомів перекладацьких трансформацій, можна зробити висновок, що єдиної системи не існує. Різні автори по-різному визначають навіть методикку класифікації.

В. Н. Комісаров поділяє всі трансформації на лексичні, граматичні та лексико-граматичні, В. Г. Гак – на кількісні та якісні, Л. С. Бархударов – на заміни, додавання, вилучення та перестановки, у П. Ньюмарка така класифікація базується на прямих визначеннях трансформацій без поділу на типи.

Однак слід відзначити наявність і спільних рис у багатьох класифікаціях. Різні автори, на нашу думку, однаково розуміють деякі типи трансформацій, однак називають їх по-різному. Наприклад, у В. Н. Комісарова – транскрипція та транслітерація, а в П. Ньюмарка цей тип називається переміщенням. Якщо, В. Н. Комісаров виділяє лише калькування, а П. Ньюмарк розгортає це явище та виділяє три типи: наскрізний переклад, перекладацька позначка та компонентний аналіз. Прийоми конкретизації та генералізації виділяють В. Н. Комісаров, Л. С. Бархударов та В. Г. Гак. Однак у В. Г. Гака ці два прийоми ґрунтуються на відношенні виключення, які полягають у заміні гіпероніма гіпонімом та навпаки. Прийом модуляції у В. Н. Комісарова та П. Ньюмарка, Л.С. Бархударовим трактується як зміна причинно-наслідкових зв'язків.

Прийом антонімічного перекладу є як у класифікації В. Н. Комісарова, так і в типології Л. С. Бархударова. У В. Г. Гака цей прийом класифікується як підтип семантичних трансформацій. Експлікація або описовий переклад у В. Н. Комісарова, у П. Ньюмарка цей прийом трансформацій маркується як функціональний та дескриптивний еквівалент.

Компенсація як прийом трансформацій присутній у класифікаціях багатьох дослідників, однак у В. Г. Гака він пояснюється як заміна одного слова сусіднім. Додавання та вилучення згадуються в системі трансформацій Л. С. Бархударова як основні типи, у П. Ньюмарка як прийоми розширення та скорочення, а у В. Г. Гака як підтипи кількісних трансформацій. По-іншому підходить до цих прийомів В. Н. Комісаров, він не вважає їх прийомами трансформацій, а відносить до технічних прийомів перекладу.

Отже, дослідивши різноманітні класифікації прийомів трансформації в загальній теорії перекладу, ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день не існує загальної концепції щодо трансформацій так і немає єдиної класифікації цього перекладацького явища.

Лекція № 7

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ І УНІВЕРСАЛІЇ

1. Поняття трансформації.
2. Лексичні трансформації.
3. Граматичні трансформації.
4. Лексико-граматичні трансформації.

1. Інший спосіб описання перекладацького процесу полягає в спробі виявити більш конкретні дії, за допомогою яких перекладач може здійснювати перехід від оригіналу до перекладу. Передбачається, що відношення між відрізком оригіналу і відповідним відрізком перекладу можна представити як перетворення (**трансформацію**) першого в другій за певними правилами. Подібні перекладацькі трансформації можуть розглядатися як **прийоми перекладу**, які перекладач використовує для подолання типових труднощів.

Залежно від характеру перетворень **перекладацькі трансформації** підрозділяються на *лексичні*, *граматичні* і *лексико-граматичні*.

2. **Лексичні трансформації** описують формальні і змістовні відношення між словами і словосполученнями в оригіналі та перекладі. Серед формальних перетворень головними прийомами перекладу є перекладацька транскрипція/транслітерація і перекладацьке калькування, конкретизація, генералізація, модуляція.

Прийом *транскрипції* означає, що в перекладі відтворюється звучання слова оригіналу, на відміну від *транслітерації*, що передає його графічну форму. Цей прийом широко застосовується при перекладі власних імен, географічних назв, назв фірм тощо.

Калькування – спосіб передачі іншомовних слів шляхом перекладу із збереженням внутрішньої форми або у випадках, коли поняття виражається словосполученням, – шляхом точного перекладу складових частин. *Superpower* – *наддержава*, *International Monetary Fund* – *Міжнародний валютний фонд*.

Наступну групу лексичних трансформацій складають **лексико-семантичні заміни**, застосування яких пов'язане з модифікацією значень лексичних одиниць. До основних прийомів цієї групи належать *конкретизація*, *генералізація* і *модуляція*.

Прийом *сміслової конкретизації* полягає в тому, що перекладач обирає для перекладу оригіналу слово з конкретнішим значенням у мові перекладу. У будь-якій мові є слова з більш загальним або з конкретнішим значенням, що виражають родові або видові поняття: слово «рухатися» охоплює всі види руху -- ходити, бігати, літати тощо. В той же час співвідношення таких слів у різних мовах і їх вживаність часто не співпадають, що викликає необхідність у перетвореннях при перекладі. Застосування прийому конкретизації виявляється доцільним у двох випадках. По-перше, в мові перекладу слову із загальним значенням в оригіналі можуть відповідати декілька слів з більш частковим значеннями. При перекладі англійського слова «meal» українською мовою зазвичай доводиться вибирати між конкретнішими назвами прийомів їжі (сніданок, обід, вечеря). По-друге, використання в перекладі таких же загальних слів, як в оригіналі, може виявитися неприйнятним для описуваної ситуації. У романі Ч. Діккенса є такий епізод. Мати хлопчика Деві, від імені якого ведеться оповідання, сидить одна у напівтемній кімнаті, глибоко задумавшись. Раптово в кімнату з шумом уривається її ексцентрична тіточка, налякавши несподіваною появою понуру жінку. І ось як це описується в романі: «*My mother had left her chair in agitation and gone behind it in the corner*». Англійські дієслова із загальним значенням «To leave» і «To go» не можуть бути тут перекладені за допомогою відповідних українських дієслів «залишити» і «піти». Неприйнятність перекладу «Схвильована матінка залишила своє крісло і пішла за нього в кут» очевидна. Забезпечити еквівалентність перекладу можна шляхом конкретизації вказаних дієслів: «Схвильована матінка *схотилася* з свого крісла і *забилася* в кут позаду нього».

Генералізація – передбачає заміну одиниці МО, що має вужче значення, одиницею МП з ширшим значенням. І тут застосування цього прийому може бути вимушеним або факультативним. У першому випадку в мові перекладу відсутнє необхідне слово з конкретним значенням. Так, відмінності між поняттями «теща і свекруха» узагальнюються в англійських перекладах єдиним «mother-in-law». У другому випадку перекладач віддає перевагу більш загальному варіанту із стилістичних міркувань. У художніх творах українською мовою не прийнято, наприклад, на відміну від англійських точно вказувати зріст і вагу персонажів, отже речення «I saw a man 6 feet 2 inches tall» перекладається: «Я побачив високого хлопця».

Модуляцією або *смісловим розвитком* називається заміна слова або словосполучення МО одиницею МП, значення якої логічно виводиться із значення початкової одиниці. Найчастіше значення співвіднесених відрізків в оригіналі і перекладі опиняються при цьому зв'язаними причинно-наслідковими відношеннями. І в цьому випадку відмова від «прямого» перекладу може бути вимушеною або залежати від вибору перекладача. У романі Ч. Діккенса «Девід Копперфільд» розповідається про школяра, якого часто карали за різні провини. Він швидко забував про свої неприємності, і автор пише: «*He would cheer up somehow, begin to laugh again, and draw skeletons all over his slate, before his eyes were dry*» -- «Він знову підбадьорювався, починав сміятися і малював на своїй грифельній дошці різні фігурки, хоча очі його ще були повні сліз». Можна погодитися, що варіант «...перш ніж у нього висихали очі» був би менш вдалим.

3. Граматичні трансформації. Граматичні трансформації включають такі прийоми: є дослівний переклад, членування речення, об'єднання речень та граматичні заміни.

Дослівний переклад (нульова трансформація) – це спосіб перекладу, за якого синтаксична структура МО замінюється аналогічною структурою МП, наприклад: «*He was in London two years ago*» – «*Він був в Лондоні два роки тому*». Треба чітко відрізнити цей прийом від буквального перекладу, який теж передає оригінал «слово в слово», але при цьому спотворює його сенс або порушує норми мови перекладу.

Прийом *членування речення* – полягає в тому, що одне речення оригіналу ділиться на два-три речення у перекладі. Застосування цього прийому може бути викликане семантичними або стилістичними причинами. Наприклад, в англійських газетах нерідко зустрічаються короткі повідомлення, що складаються з одного речення, але містять великий обсяг інформації типу: «*Both engine crews leaped to safety from a collision between a parcels train and a freight train near Morris Cowley, Oxfordshire*». У цьому реченні міститься ціла розповідь: повідомляється і що відбулося, і де відбулося, і з ким відбулося, і як врятувалися учасники події. В українському перекладі буде природним розбити повідомлення на дві частини і спочатку сказати про саму подію, а вже потім про її наслідки, наприклад: «Поблизу станції Моріс Коулі в графстві Оксфордшир відбулося зіткнення поштового і товарного потягів. Члени обох бригад потягів залишилися неушкоджені, зістрибнувши на ходу з потягу».

Прийом *об'єднання речень* прямо протилежний попередньому – двом або трьом реченням оригіналу відповідає одне речення у перекладі. Застосування цього прийому може виявитися необхідним унаслідок недооформленості одного з речень, що перекладається: «*The marchers did not intend to go to Parliament. Nor to petition their MP's*» – «Учасники демонстрації не збиралися ні йти до парламенту, ні подавати петицію своїм депутатам». Деколи перекладач може вирішити, що доцільно, об'єднати речення зі стилістичних міркувань. Для науково-технічних текстів англійською мовою характерне переважання простих речень, що менш властиве українському стилю.

Граматична заміна – передбачає відмову від використання у перекладі аналогічних граматичних форм. Заміні може піддаватися граматична категорія, частина мови, член речення, речення певного типу. Розглянемо декілька прикладів застосування цього прийому. Зазвичай в перекладі категорія числа зберігається, тобто співвіднесені іменники в оригіналі і в перекладі уживаються в тому ж самому числі, за винятком випадків, коли формі однини в одній мові відповідає форма множини в іншій (порівняй «*money*» – «гроші»). Але за певних умов заміна форми числа може застосовуватися як прийом перекладу і за наявності відповідної форми з міркувань стилю або узуса: «*They left the room with their heads held high*» – «Вони вийшли з кімнати з високо піднятою головою».

Поширеним видом граматичної заміни при перекладі є заміна частини мови. Для англо-українських перекладів найбільш характерні заміни іменника дієсловом («*It is our hope that an agreement will be reached by Friday*» – «*Ми сподіваємося, що угода буде досягнута до п'ятниці*») і прикметника іменником («*Australian prosperity was followed by a slump*» – «*За економічним процвітанням Австралії послідувала криза*»).

Нерідко також подібна заміна застосовується відносно англійських прикметників в порівняльному ступені із значенням збільшення або зменшення об'єму, розміру або ступеня: «*The stoppage which is in support of **higher** pay and **shorter** working hours, began on Monday*» – «*Страйк на підтримку вимог про підвищення заробітної плати і скорочення робочого дня почався в понеділок*».

Граматичні заміни, які часто зустрічаються в англо-українських перекладах, обумовлені, зокрема, тим, що в англійській мові частіше, ніж в українській, підмет виконує інші функції, ніж позначення суб'єкта дії, наприклад: «*The crash killed 20 people*» -- «*В результаті аварії загинуло 20 осіб*» (підмет замінений обставиною причини).

3. Лексико-граматичні трансформації.

Наступну групу перекладацьких трансформацій складають прийоми перекладу, за допомогою яких перетворюється і лексика, і синтаксичні структури оригіналу. Найбільш поширеними лексико-граматичними трансформаціями є прийом *антонімічного перекладу*, прийом *описового перекладу* і *прийом компенсації*.

Антонімічний переклад – передбачає заміну ствердної форми в оригіналі на негативну форму в перекладі або, навпаки, негативною на ствердну супроводжується заміною лексичної одиниці МО на одиницю МП з протилежним значенням: «*Nothing changed in my hometown*» – «*Все залишилося тим самим в моєму рідному місті*». У англо-українських перекладах цей прийом застосовується особливо часто, коли в оригіналі заперечна частка використана із словом, що має негативний префікс, наприклад: «*She is not unworthy of your attention*» – «*Вона цілком гідна вашої уваги*».

У межах антонімічного перекладу одиниця МО може замінюватися не тільки прямо протилежною одиницею МП, але й іншими словами і поєднаннями, які виражають протилежну думку. Наприклад: «*The rail-road unions excluded negroes from their membership*». Дослівний переклад «*Профспілки залізничників виключали негрів з своїх лав*» не цілком логічний: адже, виключити людину з організації можна лише тоді, якщо він є її членом. Але «виключати» – це означає «не включати» або, інакше кажучи, «не приймати». Отже, «*Профспілки залізничників не приймали негрів до своїх лав*».

Описовий переклад – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця МО замінюється словосполученням, що розкриває її значення: *conservationist* – прихильник охорони навколишнього середовища, *whistle-stop speech* – виступ кандидата в ході передвиборної агітаційної поїздки. Недолік описового перекладу полягає в його багатослівності. Тому найуспішніше цей спосіб перекладу застосовується там, де можна обійтися порівняно коротким поясненням. Так, *a shuttle service* – це організація човникових перевезень між якимись пунктами, але в наступному перекладі можна виразити цю думку коротше: «*Car owners ran a shuttle service for parents visiting the children injured in the accident*» – «*Власники автомашин привозили і відвозили батьків, які відвідували своїх дітей, що постраждали під час аварії*».

Прийом компенсації – це спосіб перекладу, при якому елементи значення, втрачені при перекладі, передаються в тексті перекладу яким-небудь іншим засобом, причому необов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі.

ПОНЯТТЯ НОРМИ ПЕРЕКЛАДУ

ПЛАН

1. Норма перекладу. П'ять видів нормативних вимог.
2. Класифікація перекладацьких норм Гідеона Турі.

1. Норма перекладу. П'ять видів нормативних вимог.

Загальна теорія перекладу включає як дескриптивні, так і нормативні (прескриптивні) розділи.

Дескриптивні розділи вивчають переклад як засіб міжмовної комунікації, реально спостережуване явище, в нормативних розділах лінгвістики переклад на ґрунті теоретичного вивчення перекладу формулюються практичні рекомендації, на оптимізацію перекладацького процесу, полегшення й підвищення якості праці перекладача, розроблення методів оцінки перекладів та методики навчання майбутніх перекладачів. Як пише В.Н. Комісаров, практичні рекомендації для перекладача й оцінка перекладу взаємопов'язані. Якщо перекладач має виконувати якісь вимоги, то оцінка результатів його роботи визначається тим, наскільки успішно він виконав ці вимоги.

Всі, хто оцінює переклад, виходять з того, що правильний переклад має відповідати певним вимогам. Сукупність вимог, які висуваються до якості перекладу, називається *нормою перекладу*. У нормативних розділах лінгвістики перекладацькість перекладу визначається ступенем його відповідності перекладацькій нормі та характером відхилень від цієї норми. Результати процесу перекладу ступенем смислової близькості перекладу оригіналу, жанрово-стилістичною приналежністю текстів оригіналу і перекладу, прагматичними чинниками, які впливають на вибір варіанту перекладу, вимогою нормативного використання перекладачем мови перекладу, необхідністю враховувати загальноприйняті погляди на перекладацьку діяльність.

В. Н. Комісаров пропонує розрізняти *п'ять видів нормативних вимог*, до перекладу: Норма еквівалентності перекладу; Жанрово-стилістична норма перекладу; Норма перекладацької мови; Прагматична норма перекладу; Конвенціональна норма перекладу

Норма еквівалентності перекладу означає необхідність більшої спільності змісту оригіналу і перекладу, але лише у межах, сумісних з іншими нормативними вимогами, які забезпечують адекватність перекладу. Можливо велика спільність змісту оригіналу і перекладу – це те, до чого потрібно прагнути. Але це прагнення не повинне на перекладача зайвого тиску. Адже, неодмінною якістю перекладу є адекватність. З метою досягнення адекватності перекладу із урахуванням прагматичних чинників, перекладач відступати від повної, вичерпної передачі інформації, тобто жертвувати якоюсь частиною змісту оригіналу. Якщо максимально можлива смислова близькість не обов'язкова для успішної міжмовної комунікації, то переклад вважається, навіть якщо відношення еквівалентності встановлюються не на оптимальному рівні.

Інша справа, якщо переклад визнається нееквівалентним, таким, що не відтворює зміст оригіналу хоч би на найнижчому рівні. У цьому випадку, за визначенням В. Н. Комісарова, порушення норми еквівалентності є абсолютним, а сам переклад оцінюється як неякісний.

Жанрово-стилістичну норму перекладу можна визначити як вимогу відповідності перекладу домінуючій функції і стилістичним особливостям типу тексту, до якого належить переклад. Слід зазначити, що вибір такого типу визначається характером оригіналу, а стилістичні вимоги, - яким має відповідати переклад, - це нормативні правила, що характеризують тексти аналогічного типу в мові перекладу. Жанрово-стилістична норма визначає як необхідний рівень еквівалентності, так і домінуючу функцію.

Отже, у процесі перекладу перекладач створює текст такого ж типу, що й оригінал. Якщо оригінал є технічним текстом, то і переклад володітиме всіма ознаками технічного тексту. При цьому слід враховувати той факт, що в МО та МП вимоги, які висуваються до текстів одного жанру, деколи не співпадають. *Наприклад, мова англійської преси завжди вважалася менш офіційною, ніж мова україномовної преси (втім, ці відмінності останнім часом стали не такі значні). Перекладаючи з однієї мови іншою мовою матеріал, перекладач має будувати текст перекладу так, як це прийнято саме в мові перекладу.*

Відповідно, оцінюючи якість перекладу, слід враховувати жанрово-стилістичну приналежність оригіналу й умови здійснення перекладу, тобто вид перекладу. До перекладу письмових текстів висуваються інші вимоги, ніж до перекладу усних. Але й письмові тексти різні.

Переклад офіційно-ділового документа оцінюється не так, як переклад художнього тексту. У першому випадку головний критерій — ступінь точності передачі інформації, в другому — літературні переваги. А навіть за умов оцінки перекладів художніх творів критики виокремлюють відмінності між художніми текстами. Як пише В. Н. Комісаров, «вважається принципово неправильно користуватися однаковими критеріями для оцінки перекладу бульварного роману і високохудожнього літературного твору...».

Оцінюючи результати усного перекладу, критики звертають увагу, перш за все, на те, чи переданий загальний зміст висловлювання. А ось деяке порушення норм мови перекладу в усному перекладі вважається допустимим, особливо якщо йдеться про синхронний переклад.

Для будь-якого перекладного тексту обов'язкові правила норми МП. Орієнтованість на оригінал неминує модифікує характер використання мовних засобів, до «розхитування» мовної норми і особливо узусу. Контакт двох мов неминує веде до відносного уподібнення мовних засобів. Деякі слова та словосполучення виявляються характерними спочатку для мови перекладів, і лише потім вони проникають до мови оригінальних творів. *Такі поєднання, як «вносить ініціативи», «зменшення військового протистояння» тощо з'явилися спочатку в перекладах з англійської мови.* Іншомовне походження вгадується і у фразі «Освіта має допомогти Україні відповісти на виклики, які стоять перед нею в соціальній і економічній сферах» («Стратегія реформування освіти»).

Усі ці приклади свідчать про розширення норм українського мовлення у мовіперекладів. Отже, норму перекладацького мовлення можна визначити як вимогу дотримуватися правила норми й узусу МО із урахуваннямузуальних особливостей перекладних текстів цією мовою.

Прагматичну норму перекладу можна визначити як вимогу забезпечення прагматичної цінності перекладу. Прагнення виконати конкретне прагматичне завдання – це деяка суперфункція, яка підпорядковує решту аспектів перекладацької норми. Вирішуючи таке завдання, перекладач може відмовитися від максимально можливої еквівалентності, перекласти оригінал лише частково, змінити при перекладіжанрову приналежність тексту, відтворити якісь формальні особливості оригіналу, порушуючи правила норми і узусу МП, замінити переклад переказом або рефератом.

Слід враховувати, що в мовному колективі на певному етапі історичного розвитку можуть існувати певні погляди на цілі й завдання перекладу. Так, на рубежі XVIII-XIX століть_русифікація тексту в перекладі вважалось цілком нормальною практикою, тобто було нормою. У Франції XVIII століття перекладачі прагнули «поліпшити» оригінал, наблизити його до вимог «гарного смаку». Надалі стосовно перекладу почали використовуватися інші підходи. Це свідчить про те, що в будь-який історичний період у суспільстві існує **«конвенціональна норма»**. Щодо нинішнього етапу розвитку суспільства конвенціональну норму перекладу можна визначити як вимогу максимальної близькості перекладу до оригіналу, його здатність повноцінно замінювати оригінал , так і зокрема, виконуючи завдання, заради яких переклад був здійснений.

У практичному плані між окремими нормами перекладу існує певна ієрархія. , переклад має володіти прагматичною цінністю, а це означає, що провідною нормою перекладу є саме прагматична норма. Характер дій перекладача значною мірою визначається жанрово-стилістичною приналежністю тексту оригіналу. Тому жанрово-стилістична норма – наступна. Жанрово-стилістична норма визначає вибір типу мовлення в перекладі, що дозволяє поставити норму перекладацького мовлення на третє місце. Наступною за вагомістю єконвенціональна норма перекладу, яка визначає підхід перекладача до своєї роботи. Кінцева нормативна вимога – норма еквівалентності. Ця норма реалізується за умови дотримання усієї решти аспектів перекладацької норми. На думку В. Н Комісарова, «дотримання всіх нормативних правил, окрім норми еквівалентності, носить більш загальний характер, а ступінь вірності оригіналу виявляється тією змінною величиною, яка найбільшою мірою визначає рівень професійної кваліфікації перекладача і оцінку якості кожного окремого перекладу».

2. Класифікація перекладацьких норм Гідеона Турі.

Певний інтерес представляє класифікація перекладацьких норм, запропонована Гідеоном Турі. На його думку, рішення перекладача в процесі перекладу можуть обумовлюватися трьома чинниками: обов'язковими правилами, нав'язуваними мовними нормами, перекладацькими нормами, тобто основними рішеннями перекладача, які визначають його стратегію і поведінку, і суб'єктивним вибором. У цій тріаді перекладацькі норми центральне місце між об'єктивним і суб'єктивним.

Г.Турі розрізняє попередні й операційні норми. *Попередні норми* визначають політику перекладача при виборі оригіналу і при вирішенні питання, чи буде переклад здійснюватися безпосередньо з оригіналу або через якусь проміжну мову. *Операційні норми* діють у самому процесі перекладу і визначають розподіл мовного матеріалу в тексті (матричні норми) і формулювання змістутексту (текстуальні норми). Текстуальні норми можуть бути загальними, тобто застосовуватися до усіх перекладів, і частковими, тобто застосовуватися лише до певних типів текстів або до певних видів перекладу.

До операційних норм Г. Турі також відносить і «початкову норму» (preliminary norm). Це власне орієнтація перекладача на оригінал або на норми МП. У першому випадку перекладач прагнучиме створити адекватний переклад, який би якомога ближче відповідав оригіналу і що допускає лише необхідні зміни, які відмінностями між мовами і літературами. У другому випадку в центрі його уваги буде забезпечення максимальної прийнятності тексту перекладу з погляду мови і літератури МП. Фактично в реальних перекладах створюється щось середнє між цими двома крайнощами.

Лекція № 9

РЕДАГУВАННЯ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ЧИННИКІВ ЯКІСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Редагування як соціально необхідний процес опрацювання тексту існує в житті суспільства вже близько двох з половиною тисяч років, проте редагування як наука виникла досить недавно – менше століття тому, і окремих досліджень, присвячених його розвитку, поки що мало.

Редагування тексту – це своєрідний вид літературної діяльності, в процесі якої редактор завжди вирішує творчі завдання, але, водночас, виступає у ролі дослідника. *Редагування* визначають як перегляд (іншими словами аналіз, контроль) і виправлення повідомлень. На думку більшості дослідників предметом редагування є приведення об'єкта редагування у відповідність до чинних у певний час і конкретному суспільстві норм, а також його творча оптимізація, метою якої є отримання заданого соціального ефекту. Процес редагування полягає у перевірці інформації з метою удосконалення або виправлення її структури, змісту, відповідності, завершеності, логічної послідовності, методів презентації.

Редагування перекладу, тобто вдосконалення вже існуючого його варіанту, буває двох типів. По-перше, це авторське редагування, коли редактором свого тексту виступає сам перекладач. По-друге, це редагування готового тексту, яке здійснює інша людина, тобто редактор. Виникає питання, наскільки необхідно залучати до перевірки редактора, який є сторонньою особою, а редагування може здійснити сам перекладач. На жаль, для забезпечення перекладу високої якості не достатньо лише авторського редагування. Авторське редагування не відрізняється нічим істотним від пошуків нових варіантів у процесі перекладу. Проблема полягає в тому, що перекладач не може дати адекватну, об'єктивну оцінку свого тексту, йому важко уявити механізми сприйняття, які будуть у реципієнтів, лише тому, що він є автором тексту.

Редактор завжди є першим реципієнтом повідомлення і наче випробує його сприйняття на самому собі. Редагування повідомлення редактором-професіоналом є об'єктивно необхідним та обов'язковим. Із цього, звичайно не випливає категоричне заперечення можливості саморедагування. Саморедагування, здійснене автором, та редагування того ж повідомлення редактором-професіоналом, повинні доповнювати одне одного, адже обидва види правок спрямовані на поліпшення якості тексту, досягнення його довершеності. Редагування має свої спеціальні методи виконання. Методи редагування – це послідовність процедур, які дають змогу відшукати в окремих компонентах повідомлення відхилення від норм та виправити їх. Редагування складається з двох повністю рівноправних процедур – аналізу (контролю) та виправлення (реконструкції) тексту. Стосовно цих процедур можна сказати, що аналіз (контроль) – це процедура пошуку, фіксації та локалізації помилок у повідомленні, а виправлення (реконструкція) – це процедури видалення у повідомленні помилок, виявлених у процесі контролю.

Виділяють три аспекти перекладу, які потрібно перевірити редактору:

- ступінь формальної відповідності оригіналу тексту,
- ступінь формальної відповідності у кінцевій мові,
- ступінь смислового навантаження та прийнятності для цільової аудиторії.

Аналіз ступеня формальної відповідності оригінальному тексту можна здійснювати двома способами: або ретельним порівнянням структур, що співвідносяться, або оцінкою загальних відмінностей у перекладі та оригіналі. Завданням редактора є виявлення ступеня зрозумілості значення, змісту повідомлення. Дані аспекти визначають специфіку редагування перекладів, яка тісно пов'язана з використанням знань із контрастивної лінгвістики. Більшість тексту передається за допомогою позамовних засобів, створюється культурний фон оповідання, а це, у свою чергу, викликає труднощі при перекладі. Переклад практично базується на знанні контрастивної лінгвістики та типології двох мов. Під час перекладу перекладач використовує порівняльний аналіз як метод вибору форми, яка найбільш адекватно передає і зміст, і попередньо обрану форму. Тому редагування, так само як і переклад, пов'язане з такими розділами знань як мова та мислення, мова та культура, психо- та соціолінгвістика. У цьому і полягає специфіка професії редактора перекладів.

Оскільки перед редактором стоїть вирішення не однієї задачі, його робота має бути організованою та систематизованою.

Процес редагування та перевірки можна поділити на такі етапи: 1) ознайомлення з текстом оригіналу та перекладу, що включає в себе сканування тексту, яке спрямоване на визначення тематики, стилістичних особливостей, якості вжитої у документі мови; ідеї щодо можливостей покращення тексту. 2) звірення тексту перекладу з вихідним текстом, а це послідовна, ретельна перевірка відповідності кожного слова, кожної фрази перекладу вихідному тексту, єдності використаної термінології, логіки викладу, а також порівняння смислового значення. Даний етап включає в себе роботу зі словниками, довідниками, мережею Інтернет, консультації колег та спеціалістів тієї чи іншої галузі. Редактору необхідно мати лист для нотаток, де б зазначались власні назви, термінологія, а також помилки та виправлення, що дасть змогу забезпечити однорідність вжитої термінології.

3) внесення смислових і стилістичних правок; перевірка тексту на наявність граматичних, орфографічних, пунктуаційних, синтаксичних та ін. помилок. Виправити помилку недостатньо, адже необхідно узгодити все речення, перевірити його завершеність, не забувати при цьому про індивідуальний стиль перекладача. 4) завершальний етап – порівняння попереднього тексту з його новим варіантом, остаточна перевірка тексту.

Одним з допоміжних засобів для редактора може стати контрольний лист, у якому зазначені головні елементи, на які необхідно звертати увагу під час редагування для забезпечення чіткості та точності перекладу.

Завдання, які постають перед редактором, вимагають від нього досконалого і точного знання мови та граматики, бездоганного почуття стилю, редактор повинен постійно розвивати свою пам'ять та увагу та бути обізнаним з сучасними нормами редагування та дійсними стандартами.

Крім того редактор повинен бути компетентним у знанні мови, з якої виконувався переклад, та у знанні мови, на яку перекладалось, у термінології певної галузі, до якої належить даний переклад, крім того редактор має вміти працювати з допоміжною літературою.

Редакторам необхідні регулярний тренінг, постійна робота над собою. Професійний редактор повинен поглиблювати свої знання у кожній галузі, з якою йому доводиться стикатися, а це передбачає нескінченний навчальний процес протягом усієї кар'єри.

Підсумовуючи, хотілось зазначити, що перекласти текст недостатньо для того, щоб вірно передати зміст міжкультурного повідомлення. Для того, щоб отримати в результаті переклад відмінної якості до роботи залучаються не лише тематичні перекладачі, а також спеціалісти-редактори, які ретельно перевіряють перекладений матеріал, узгоджуючи його з людьми, для яких текст, що перекладається, є частиною національної культури та професії.

Отже, перевірка перекладу – це останній крок в процесі отримання адекватного, повноцінного перекладу. Тому з впевненістю можна стверджувати, що редагування – це найважливіший етап виробничого процесу при виконанні письмового перекладу, що забезпечує контроль якості перекладу шляхом ретельної перевірки перекладу на відсутність помилок та його відповідність вихідному тексту. Такі технологічні кроки дозволяють забезпечити відмінну якість перекладу для клієнтів, а відмінний переклад – це, перш за все, запорука позитивного іміджу.

Редакторська праця потребує великого вміння, досвіду й такту. Перед редактором постають два завдання – перевірити текст на наявність помилок і, разом з тим, виявити виняткову чутливість до творчого почерку перекладача. Порушувати манеру авторського письма і не враховувати стильових особливостей викладу не можна.